

1. NAGY Attila: A személyre szóló tájékoztatás esélyei az "A" típusú közművelődési könyvtárban. = Könyvtári Figyelő 1974. No.3. 211-217. p.
2. STEINER, Gary A.: Az emberek televíziót néznek. Bp. 1971. MRT TK
3. HALÁSZ László: Tévénézés kettős tükörben. = Rádió és Televízió Szemle 1974. No. 3.
4. BUDA Béla: A közvetlen emberi kommunikáció törvényszerűségei. Bp. 1974. MRT TK.

Szocialista országok olvasáskutatói szakembereinek konferenciája

HAVAS Katalin

A Kulturális Minisztérium, valamint a Könyvtártudományi és Módszertani Központ 1974. október 14. és 19. között megrendezte a szocialista országok könyvtáros olvasáskutatóinak második konferenciáját. Megrendezését a szocialista országok könyvtárügyi vezetőinek moszkvai tanácskozása határozta el, a javasolt színhely könyvtárügyünk olvasáskutatói tevékenységének értékelését is jelenti.

Mivel a legtöbb szocialista országban már legalább évtizedes hagyományai vannak a kutatómunkának, ezuttal nem "általában" esett szó az eredményekről, hanem öt meghatározott témakörben. A referátumok a legtöbb országból időben megérkeztek, így lehetőség nyílt arra, hogy igazi kerekasztal-viták alakulhassanak ki a bolgár, cseh, lengyel, magyar, mongol, NDK-beli, román, szlovák és szovjet kollégák között.

A könyvtár társadalmi szerepe témakörben Jadwiga KOŁODZIEJSKA a közművelődési könyvtárak népszerűsítő szerepéről, Dalibor VANČURA a szakirodalom közvetítésének pedagógiai aspektusáról, Johanna WALIGORA pedig a közművelődési könyvtáraknak a felnőttek számára nyújtott szolgáltatásairól irt referátumában. A vita elsősorban a modern közművelődési könyvtár megváltozott szerepköréről, a könyvtári szolgáltatások bővüléséről, a közművelődési munka és a hagyományos könyvtári munka összekapcsolásának lehetőségeiről folyt. Mind a referátumokban, mind a hozzászólásokban megkülönböztetett szerepe volt az ifjuság olvasási kulturáját elemző megállapításoknak.¹

A könyvtárhasználók egyes rétegei témakörben empirikus vizsgálatok eredményeiről számoltak be a referátumkészítők. A jövő olvasó nemzedékét nevelő pedagógusok szakirodalmi tájékozottságáról, könyvtárhasználati szokásairól esett szó KÁROLYI Ágnes dolgozatában. SZENT-IRMAI László az egyetemi hallgatók szabadidő tevékenységén belül vizsgálta az olvasás, a könyvtárba járás szerepét. Megállapította, hogy a kul-

turális hátránnyal induló hallgatók csak intenzív könyvtárhasználat mellett érhetik el jobb művelődési lehetőségekkel induló társaikat. SASVÁRI Ilona a könyvtárhasználat és a termelés összefüggéseiről szólt, amikor kimutatta, hogy a dinamikusan fejlődő iparágak szakemberei egyuttal rendszere-
sebb igénybevevői a könyvtári szolgáltatásoknak. Irmgard DESSLER az NDK-beli általános iskolások könyvtárhasználati szokásait elemezte vizsgálataiban, számos módszert ismertetve a jelenlevőkkel. A vita hozzászó-
lói elsősorban a gyermekekkel való foglalkozás kérdéseire tértek ki, sür-
gették az alapos és összehangolható gyermek-kutatások megindítását, fel-
hívták a figyelmet az iskola olvasónevelő tevékenységének nem eléggé ha-
tékony voltára és egyetértettek az óvodai nevelés fontosságát hangsúlyozó
megállapításokkal.

A könyvtár hatása témakörben a véletlen úgy hozta, hogy két
eléggé hasonló módszerű kísérlet eredményei találkozhattak. Kaljo OJA
az észti közművelődési könyvtárakban, NAGY Attila pedig a veszprémi és
szombathelyi megyei könyvtárakban folyó szociálpszichológiai-pedagógiai
kísérletről számolt be. Mindkét kísérlet középpontjában azok az olvasók
álltak, akikkel a könyvtárosok meghatározott program szerint, közvetlen
kapcsolatot teremtettek. Az észti kolléga kitűnő olvasmányajánló módsze-
reket ismertetett dolgozatában, NAGY Attila pedig a könyvtár, a könyvtáros
személyiségformáló, világnézetalkító, nyitottabbá, értékesebbé tevő sze-
repéről szólt. A könyvtárhasználat, az intenzív személyes kapcsolat ugyanis
nemcsak az olvasmányszerkezet módosulását eredményezi, hanem befolyá-
solja az egyéb kulturális szokásokat, az életmódot, a jövőről alkotott képet,
a perspektívákat. Peter MARUNIAK dolgozata egy szlovák hegyi faluban,
Krivában végzett longitudinális vizsgálat eredményeiről számolt be, Margot
WEISS pedig az NDK faluegyütteseinek könyvtári ellátottságát vizsgálta. A
vitában szólók szükségesnek tartották egy, a könyvtáros szerepét elemző
nemzetközi vizsgálat megszervezését és az olvasóközpontu, korszerű köz-
művelődési könyvtár modelljének kidolgozását. A könyvtár mint intézmény,
a könyvtáros mint mediátor részt vállal az olvasók alakításában, egy fo-
lyamat részei, melyben igen jelentős szerepe van a műnek.

Az olvasmányok oldaláról közelítették meg a kérdést az ismeret-
közlő irodalom olvasottságával foglalkozó referátumok. A szlovák
Matica Slovenska Peter MARUNIAK által vezetett munkacsoportja felmérő
elemzést végzett az ismeretterjesztő irodalom olvasottságáról, forgalmáról.
Rotraud PROLL a szakirodalmi igények kielégítésének mutatószámait hatá-
rozta meg az NDK közművelődési könyvtárain belül. Janus ANKUDOWICZ
a könyvek tudománynépszerűsítő szerepéről szólt, az egyre differenciáltab-
bá váló tudományos világ eredményeinek emberközébe kerülésének fontos-
ságáról. Megállapította, hogy az ismeretterjesztő művek olvasottsága az
utóbbi évek nagyarányú fejlődése ellenére sem kielégítő még, és hangsúlyoz-
ta a hatékony propagandamódszerek szükségességét. Az ismeretterjesztő
irodalom egyik jelentős csoportjáról, a tényirodalomról fogalmazott meg
értékes gondolatokat Witold ADAMIECZ. Az utóbbi években világszerte nép-
szerűvé vált memoárok, naplók, levelezések, életrajzi és önéletrajzi írá-
sok sajátosságaival foglalkozott, egy készülő, átfogó vizsgálat előkészü-
leteként. KATSÁNYI Sándor hasonló témát választott kutatási terepként,
ő a történelmi művek olvasottsága és a tárgyi-fogalmi történelmi ismeret-
tek között keresett összefüggéseket elemző vizsgálatában. A referátumokat

követő vitában egyrészt az ismeretterjesztő irodalom anyagi-gazdasági hasznáról, másrészt a történelmi töltésű művek szemléletformáló, gondolkodásalakító szerepéről esett a legtöbb szó. Több kutató kifejtette, hogy a tényirodalomhoz való közeledés egy bizonyos foku elfordulást jelent a szépirodalom fikciótól.

A tanácskozáson megvitatásra kerülő utolsó témakör a szépirodalom olvasottságának vizsgálataival foglalkozott. Stanislaw SIEKIERSKI lengyel könyvtáros-kutató a szépirodalom ismereteket adó funkciójáról beszélt, kötődve a tényirodalommal kapcsolatos vizsgálatokhoz. Igyekezett megfogalmazni az olvasást befolyásoló szubjektív tényezőket és az objektív eszköz- és intézményrendszereket. Valerija SZTYELMAH szovjet kutatónő hasonlóan a szépirodalom olvasásának indítékairól szolt. Zdravko MITOV a bolgár olvasóközönség körében legnépszerűbb olvasmányok vizsgálatára vállalkozott. KAMARAS István és FOGARASSY Miklós pedig a szocialista országok közötti első nemzetközi befogadásvizsgálat részeredményeiről számoltak be. Vizsgálatuk alapjául két modern magyar novellát, Örkény István és Sánta Ferenc egy-egy művét választották és keresték azokat a lehetőségeket, amelyek megnövelik a szokatlan ábrázolásmódu művek esélyét az olvasóknál. A román küldöttség két tagja, ZAMFIR és COCHINESCU kollégák elsősorban a könyvtárszociológiai kutatások módszertani kérdéseivel foglalkoztak, mind referátumaikban, mind hozzászólásaikban.

Az alábbiakban közzétesszük a konferencia résztvevői által elfogadott ajánlások szövegét:

AJÁNLÁSOK

A konferencia megállapította, hogy a könyvtári kutatóműhelyekben végzett olvasással és könyvtárhasználattal foglalkozó kutatások eredményeit a szocialista könyvtárpolitika, a távlati tervezés és fejlesztés, a módszertani irányítás és a könyvtári gyakorlat egyaránt hasznosította, sőt ezen túlmenően a művelődéspolitikai és az olvasmányközvetítés különböző intézményei és szervezetei (iskola, könyvkiadás, tömegkommunikáció stb.) is támaszkodhattak rájuk.

1. A konferencia résztvevői fontosnak tartják, hogy az információcsere még rendszeresebbé váljon, hogy - lehetőség szerint - az eredményeket közlő kutatási jelentéseken túl a kutatási tervezetekre, segédletekre és a részeredményeket közlő tanulmányokra is kiterjedjen.

2. Kívánatos lenne, ha 1975 végéig minden szocialista országban tárgyyszerű, informatív, helyzetközlő tanulmány készülne az ott folyó olvasáskutatás műhelyeiről, fontosabb eredményeiről és perspektíváiról. Ezek a tanulmányok, amelyekben a szocialista országokban folyó magas színvonalu olvasáskutatás méltóképpen megmutatkozna a világ előtt, napvilágot láthatnak egy gyűjteményes kötetben, ha kiadását valamelyik ország vállalná, de közzé lehetne tenni őket az IFLA 1975-ben induló folyóiratában, más nemzetközi folyóiratokban, illetve a szocialista országok könyvtári szaklapjaiban.

3. A konferencia résztvevői javasolják a közös, azonos módszerrel dolgozó, párhuzamos és egyazon témát különböző módszerrel megközelítő kutatásokat a következő témakörökben:

- a) Az irodalmi művek befogadása
Lehetőség van a most folyó bolgár-lengyel-magyar-szovjet novella-befogadás vizsgálathoz való csatlakozásra.
Folytatni lehetne ezt a fajta kutatást a világirodalom minden nyelvre lefordított, közismert alkotásainak valamelyikével.
Vizsgálható a 70-es évek legnépszerűbb irodalmi művei sikerének titka, befogadásuk sajátosságai.
- b) Olvasásvizsgálat gyermekek körében.
Előzetes megállapodások után néhány világszerte ismert gyermekkönyv olvasottságáról és befogadásáról lehetne készíteni intenzív vizsgálatot.
Például: Defoe: Robinson Crusoe
Milne: Micimackó
Gajdar: Timur és csapata
Saint-Exupéry: A kis herceg
valamint klasszikus mesék.
- c) Fontos lenne a könyvtárosi pálya szociológiai és pszichológiai szempontu vizsgálata. A könyvtárosok motivációs rendszerének feltárása, a pályára kerülés okainak kikutatása, a kulturaközvetítés szubjektív összetevőinek megismerése.
- d) Érdekes és hasznos lenne a tizenévesek körében legnépszerűbb történelmi regények elemzése és hatásvizsgálata. Az egyes országokban - néhány egyeztetett főbb szempont alapján - önállóan, egyidejűleg végzett vizsgálódás célja: információkat szerezni olyan művekről, melyek az olvasóvá válásban és a történelem-szemlélet alakulásában egyaránt kulcsfontosságú szerepet játszanak. Az egymás mellé helyezett tanulmányok alapján lehetővé válna a közös vonások és a nemzeti sajátosságok elemző vizsgálata.
- e) Rendkívüli módon segitené a könyvtári munka hatékonyabbá tételét az egyes társadalmi-foglalkozási rétegek szakirodalmi igényeinek szociológiai vizsgálata.
- f) Ujszerű és érdekes tanulságokat hozó kutatás lenne egy-egy hasonló településen működő könyvtárnak és társadalmi környezetének longitudinális szociológiai-monografikus vizsgálata.
- g) Mind nemzeti, mind pedig nemzetközi szinten a gyakorlatban is használható eredményeket hoznának a szépirodalmi művek, illetve a megfilmesített változataik befogadására vonatkozó vizsgálatok.

4. A további kutatások eredményesebb megvalósításához, következtéseik hatékonyabb felhasználásához, a szocialista együttműködés fejlesztéséhez, valamint a kutatási eredmények és módszerek összehasonlíthatóságához elengedhetetlenül szükséges első lépésként az, hogy a kutatók na-

gyobb gondot fordítsanak a terminológia használatára. A későbbi esetleges terminológiai koordináló munkálatok előfeltétele az lenne, hogy a kutatók mindig definiálják az adott kutatások során felhasznált fogalmakat.

5. A konferencia résztvevői ösztönözzék felettes szerveiket, hogy a szocialista országok olvasáskutatással foglalkozó könyvtárosainak munka-értekezlete rendszeresen megrendezésre kerüljön; a következő 1976-ban vagy 1977-ben, amikor is a terminológia egységesítésének kérdései, a 14 éven aluli gyermekek olvasása, valamint az előző pont alapján indult közös kutatások szerepelhetnének a tanácskozás programjában.

6. A konferencia kívánatosnak tartja, hogy a konferencia eredményei napvilágot lássanak. Ennek érdekében kebeléből szerkesztő bizottságot küld ki Natalja Dobrűnina, Jadwiga Kołodzejska és Johanna Waligora személyében. Nyugtázza a rendező ország készségét, hogy vállalja a kötet technikai és nyomdai előkészítését, a szerkesztőbizottság titkárának Kamarás Istvánt kéri fel.

Budapest, 1974. október 17.

A könyvtár társadalmi szerepe az olvasói igények alakulásában

Kaljo OJA

A szocialista országok olvasáskutatási szakembereinek konferenciájára (Budapest, 1974. október 14-19.) érkezett referátum.

Az előadás két, az Észtszocialista Köztársaságban folytatott kutatáson alapul:

- "A közművelődési könyvtár olvasói az Észtszocialista Köztársaságban. 1967."
- "Olvasói vita: irodalomajánlás és személyes tájékoztatás a közművelődési könyvtárban. 1971/72."

Az első kutatás nagy vonalakban jellemzi az észtszocialista közművelődési könyvtár társadalmi szerepét, a második pedig széleskörű problémákat vet fel az olvasókkal való egyéni foglalkozás terén.

BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK A KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK OLVASÓI ÖSSZETÉTELÉNEK ALAKULÁSÁBAN (1)

A könyvtárak használatát befolyásoló társadalmi-demográfiai tényezők vonatkozásában közismert, hogy a műveltség növekedésével emelkedik a közművelődési könyvtárak állományának forgalma. A lakosság (városi-falusi)